

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,— per jaar, voor België f 6,—.
Losse nummers f 0,25.

EN NU OOK TELEVISIE

Al meer dan vijftien jaar is het Humanistisch Verbond wekelijks de gast van de VARA die zendtijd beschikbaar stelt in haar rubriek „Geestelijk Leven”. Ook de AVRO en de VPRO staan min of meer regelmatig zendtijd aan ons af. Daar zijn en blijven we natuurlijk dankbaar voor, al blijven we tezelfdertijd toch nog streven naar eigen zendtijd. In 1959 werd in de actie om dit doel te verwezenlijken een beroep gedaan op geestverwanten Nederlanders om in grote getale lid te worden van de Humanistische Luisterkring.

Binnen zes maanden hadden we meer dan 25.000 leden. Maar de eigen zendtijd kwam er niet. Is er nóg niet!

In Nederland duurt het nu eenmaal soms jaren voordat een wettelijke regeling tot stand komt en we zullen dus maar niet gaan wanhopen.

Doet u, lezers, dat ook niet, want al zijn wij dan nog niet in het bezit van eigen zendtijd, we kunnen u gelukkig toch weer eens een nieuw resultaat tonen.

Ja, tonen! Zeer binnenkort hopen wij u namelijk voor de eerste keer een televi-

sieprogramma aan te bieden. De VARA heeft ons namelijk ook voor dit doel enige gastvrijheid verleend, waarvoor wij uiteraard zeer erkentelijk zijn.

De inhoud zal een inleidend karakter hebben. Datum en titel zullen op de manier, zoals dat bij de radiolezingen gebruikelijk is in het „Woord van de Week” worden aangekondigd. We hopen, dat u er naar zult kijken.

Na dit eerste programma ligt het in de bedoeling in het eerste seizoen nog enige uitzendingen te verzorgen. Daar staat nog niets over vast, maar te zijner tijd zullen datum en titel van de programma's ook in dit orgaan worden aangekondigd. U ziet, er is vooruitgang.

Het zou prettig zijn wanneer u deze gelegenheid aangreep om geestverwanten, die nog geen lid van de luisterkring zijn, aan te sporen tot lidmaatschap. Het leden-tal gaat namelijk nog wel vooruit, maar niet meer zo snel als in die eerste periode van enthousiasme. Dat is jammer, want in feite wordt de urgentie groter naarmate de tijd voortschrijdt.

Draagt u ook een steentje bij?

lezingen voor de radio

- zo. 27 okt. VARA 9.45 uur: J. in 't Veld: „De ontwikkeling van het maatschappelijk werk”.
- zo. 3 nov. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.
- di. 5 nov. AVRO 15.40—15.55 uur: Mevr. A. Treurniet-Wiersma: „Praktisch Humanisme”.
- zo. 10 nov. VARA 9.45 uur: Th. W. Polet: „Iedereen mag meedoen”.
- zo. 17 nov. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „De humanisten en de openbare school”.

HUMANISME VOOR IEDEREEN

Er zijn in Nederland twee miljoen buitenkerkelijken. Waarom heeft het Humanistisch Verbond dan maar 12.000 leden? Ziedaar de vraag die me bezighoudt. Natuurlijk, van die twee miljoen zijn een groot aantal kinderen; laten we zeggen 800.000. Dan blijven er nog 1,2 miljoen over. Maar daarbij zijn natuurlijk een heel aantal die niets van humanisme moeten hebben; bijvoorbeeld omdat ze hoewel buitenkerkelijk toch gelovig zijn, of omdat ze de mens helemaal niet respecteren, maar macht, staat, klasse, kracht belangrijker vinden dan menselijkheid. Goed, ik neem aan dat dat de helft is, dat lijkt me veel, maar dan hou ik van mijn 1,2 miljoen nog altijd 600.000 over. Ten slotte weten we dan nog dat niet meer dan een op de tien mensen bereid is voor hun overtuigingen ook actief op te treden. Zo kom ik dan tot 60.000 mensen die actief humanist zouden kunnen zijn. Maar het Humanistisch Verbond heeft 12.000 leden. Vraag: Waar zitten de andere 48.000? Waarom zijn ze (nog) geen lid van het Verbond? De voor de hand liggende tegenwerping is: Moet dat dan? Men kan toch een humanist zijn zonder lid te worden van een organisatie? De tegenwerping is zo voor de hand liggend, dat iedereen wel begrijpt dat ik dat ook niet bedoel. Natuurlijk kan men een echt humanist zijn zonder zich ergens bij aan te sluiten. Het is een waarheid als een koe. Maar ik heb wel een paar vragen. Deze bijvoorbeeld: Hoe komt het dat het buitenkerkelijke humanisme voor de laatste oorlog in ons land nauwelijks meetelde en nu wel? Hoe komt het dat toen alle mogelijke regelingen van de overheid alleen rekening hielden met protestanten en katholieken (en soms joden) en nu ook met buitenkerkelijken?

Waarom is het te danken, dat men in zaken die ons allen aangaan ook naar de mening van de humanisten luistert en vroeger niet? Wat is er de oorzaak van dat nu de stem van het humanisme alom weerklinkt, terwijl men daar vroeger nauwelijks van hoorde? Dat is dunkt me nogal duidelijk: Als men vroeger niet godsdienstig was, dan was men „niets”, zoals men dat zelf gewoonlijk uitdrukte.

„Ik ben niets”, een tragi-komisch antwoord eigenlijk: „Geestelijk gesproken ben ik niets”. Men bedoelde dat ook zo niet; maar dat wat men was, had geen naam. Dat is veranderd door het optreden van het georganiseerde humanisme. Daardoor is men van niets iets geworden. Daardoor heeft een levensovertuiging een eigen gezicht en gestalte gekregen; een eigen stem ook, die gehoord wordt en invloed heeft; en handen om een taak te vervullen. Want jaarlijks doen duizenden en nog eens duizenden buitenkerkelijken een beroep op dit georganiseerde humanisme in hun praktische zorgen en levensvragen. En het helpt hen zichzelf te helpen. Hoe zou men dat individueel op zo grote schaal kunnen doen, als het humanisme zelfs geen adres had waartoe men zich wenden kon?

Maar er zijn velen die een onoverkomelijke tegenzin hebben in aansluiting bij welke organisatie ook. Zij voelen het als een inbreuk op hun vrijheid. Maar ten onrechte! Want het is juist de kracht van het Nederlandse humanisme dat het ruimte laat voor talloze opvattingen, rationeel en religieus, theoretisch en praktisch, principieel en politiek, traditioneel en origineel!

Maar ze hebben alle gemeen dat ze de mens respecteren in de verwerkelijking van zijn mogelijkheden en in zijn samenhang met de medemens. Natuurlijk kan men daaruit geen recepten afleiden, die men blindelings kan toepassen; natuurlijk moet ieder voor zich in iedere levenssituatie naar beste weten zijn eigen beslissingen nemen — weer zo'n waarheid als een koe — maar de humanistische uitgangspunten vormen als het ware een kompas in vaak tragische onzekerheden van het bestaan, een richtlijn die samenhang verschaft aan onze afzonderlijke en uiteenlopende beslissingen. En dat heeft een mens nodig om niet een speelbal te worden van de verwarrende en misleidende omstandigheden, om niet meegesleept te worden in een kleurloze en zinloze sleur.

Maar hebben de mensen daar wel behoefte aan? Wie vraagt er eigenlijk om? Maar dat is het hem juist. Het is juist onverdragelijk dat ze tevreden zijn met minder dan hun menszijn vergt; dat ze genoegen nemen met stukjes overtuiging over hun gezin, hun maatschappelijke positie, hun carrière, de politiek, de cultuur, zonder ooit tot een volledig menszijn te komen.

Het is juist wat Lassalle in een ander verband noemde, „dat vervloekte gebrek aan behoeften”, dat ons dwars zit. Omdat het leidt tot weerloosheid als de grote verleiders hen belagen en tot stuurlaaiheid als de grote levensmoeilijkheden opdagen. Dan voelen ze zich onzeker, verward, hulpeloos. En dat is begrijpelijk genoeg in een wereld waarin alles verandert. Wat wij meemaken is een technische en geestelijke revolutie, zo groot als misschien alleen maar in het grijze verleden is voorgekomen, toen de mens voor het eerst het vuur aan zich dienstbaar wist te maken en een stenen handbijl leerde hantieren. Als men een mens uit het oude Egypte of Babylon in de tijd van Napoleon zou kunnen verplaatsen, zou hij zich misschien minder verward voelen, dan als een mens uit de Napoleontische tijd in het heden moest leven. Geen wonder dat wij zelf ons ook niet op ons gemak voelen. Oude levensgewoonten en levensopvattingen passen niet meer in deze tijd. We weten niet goed wat we aanmoeten met de wereldpolitiek, de nationale samenleving, ons huwelijksleven, onze kinderen. En die kinderen zelf weten al evenmin wat het leven van ze verwacht.

Eén ding is zeker: we kunnen uiterlijk wel aan de oude opvattingen vast houden, maar we kunnen er innerlijk niet meer aan geloven. We zijn onzeker geworden en in verwarring geraakt, we zijn ons richtingsgevoel kwijt en weten niet wat we aanmoeten met de ongekende mogelijkheden die het leven ons biedt.

Dat geldt in het klein en in het groot. En in het kleine en grote kan het humanisme ons een richtlijn verschaffen. Met gebruikmaking van alle kennis en techniek waarover we beschikken; en met een beroep op de echt menselijke vermogens van de mens; in zekere zin los van de traditionele oplossingen die in gruijzels gevallen zijn, maar met gebruik van wat er werkelijk waardevol in is.

Tussen conventie en vergruizeling is het een moderne levensovertuiging voor moderne mensen. Niet een theorie voor denkers en dichters — al kan men het humanisme zo ingewikkeld en moeilijk maken als wat dan ook — maar een eenvoudige grondgedachte, die betekenis heeft voor de beschouwelijke mens en de praktikus voor de individualist en de gemeenschapsmens, voor de dromer en de strijder. Het is een humanisme voor iedereen, dat bij elkeen poot de krachten op te wekken tot beleving en verwerkelijking van werkelijke waarden in een nieuwe werkelijkheid.

De mens duikt op uit de oneindigheid van het zijn, met zijn medemens, in een ondoorgrondelijke werkelijkheid. Daarin moet hij zijn weg vinden door voortdurende beslissingen. Hij moet kiezen en door te kiezen maakt hij eigen en anderer leven zinvol. We kunnen over de zin van het leven niet spreken alsof we wisten waarvoor het leven eigenlijk dient, maar we kunnen wel zelf een zin in het leven leggen. Door onze vermogens te ontplooiën in samenhang met de medemens. Omdat ons voor ogen staat een wijze van leven die ons de voldoening verschaft van zelfverwerkelijking en de voltooiing van het samen-zijn met anderen. Dat is een wijze van leven die zichzelf genoeg is en ons losrukt uit de sleur van het alledaagsbestaan. Daarmee is onze wereld nog niet geworden tot de beste van alle denkbare werelden, zoals men dat vroeger wel zei: het bestaan blijft ondoorzichtig, krankzinnig als men wil; dikwijls ontzettend en afgrijselijk, maar de mens heeft de mogelijkheid daarbinnen een leven te leiden, dat weliswaar helemaal geen rozegeur en maneschijn is, maar zó aanvaard, met al zijn tekorten én mogelijkheden, ons het gevoel kan geven dat het de moeite waard is.

Dat besef kan men iemand niet aanpraten. Als iemand zegt dat hij het leven een zinloze zaak vindt, is daar weinig tegen in te brengen. Zulke mensen zijn er heel wat om ons heen. Zij doen wel mee, maar onder protest, wat eigenlijk inkonsekvent is. Zij zijn ontmoedigd; en het enige wat hen nieuwe moed kan schenken is de ervaring, dat medemenselijkheid geen hersenschim is.

Zelfontplooiing samen met anderen moet ervaren worden, niet gepreikt; en ervaren, niet alleen in gezin of vriendenkring, al is dat heel belangrijk, maar ook in breder verband; zo mogelijk in de hele samenleving. Het is de taak van de humanistische beweging daaraan iets te doen. Doordat zij een krachtcentrum is van waaruit het hele menszijn met al zijn kanten steeds weer opnieuw kritisch en konstruktief beïnvloed wordt.

Sommigen verwachten zelfs dat die beweging oplossingen tevoorschijn kan toveren die anderen niet kunnen vinden, bijvoorbeeld

beeld voor de loon- en prijspolitiek, voor het verkeersprobleem, voor de moeilijkheden in de wereld, en voor het bewapeningsvraagstuk.

Dat kan ze niet, want ze beschikt niet over toverwoorden. Maar ze kan wel bij allen de onrust over het menszijn wekken, de krachten mobiliseren waarover we beschikken om in een vijandige wereld een menswaardig leven te leiden, en daardoor een bijdrage leveren aan de oplossing van ons aller vragen en moeilijkheden.

Maar moeten we dan eerst niet onze praktische problemen oplossen? Dat wordt vaak gezegd door zogenaamde realisten. Nu meen ik zelf wel een beetje realist te zijn. Anders zou ik me in het dagelijks leven ook niet als bestuurder kunnen handhaven, denk ik. Dat is nu eenmaal mijn vak. Maar juist als realist verwonder ik me altijd over dat „eerst maar oplossen van de praktische problemen”. Alsof dat een zaak is van eerst de praktijk en dan de menselijkheid; alsof het in die praktijk niet juist zou gaan om de menselijke krachten, die we zo bitter nodig hebben. Want we ervaren dagelijks dat de mensen niet heet of koud zijn, maar lauw, lauw, lauw... Is het dan zo onpraktisch dat er ergens een centrum is van waaruit iets van bezieling, iets van toewijding uitstraalt om daarmee de praktische kwesties te lijf te gaan en een menswaardig samenleven mogelijk te maken. Mij lijkt dat bij uitstek realistisch en bij uitstek nodig. Het humanisme stelt het menselijk leven opnieuw aan de orde als wat het werkelijk is, een experiment en een avontuur. Een experiment waarbij wij al onze krachten nodig zullen hebben om het niet vroegtijdig te laten mislukken; en een avontuur, dat weliswaar geen enkel sukses waarborgt, maar een uitdaging vormt om er iets van te maken dat ons verzoent met het bestaan en het daardoor de moeite waard maakt.

Dat humanisme is voor niemand te moeilijk en voor niemand te min, voor niemand te theoretisch en voor niemand te praktisch, voor niemand te individualistisch en voor niemand te gebonden. Want het beoogt een diepzinnige gedachte voor ieder begrijpelijk te maken, theoretische bezinning om te zetten in praktische aktiviteit, ieders vrijheid te verbinden met aller verantwoordelijkheid. Het richt zich tot allen om hen los te rukken uit hun gezapigheid, hun vooroordelen en hun particuliere hobbies, hun onverschilligheid en hun fantasieloosheid om hen allen als het kan te betrekken bij die hardnekkige poging die al zovele jaren door te weinigen met te grote offers vóór hen allen verricht wordt: de poging om te komen tot een zelfbewust, bezielde en konstruktief humanisme; niet als een hobby van enkelen, maar als een levensvervulling voor iedereen.

J. P. VAN PRAAG

De verschillende denkwijzen berusten op de verscheidenheid der mensen en juist daarom is een algemene gelijkvormige overtuiging onmogelijk. Als men maar weet, aan welke kant men staat, dan heeft men reeds genoeg gedaan; men is dan rustig tegenover zichzelf en redelijk tegenover anderen.

Goethe aan Reinhard.

Tsjwang Tse, c. 395—315 v.C., was niet alleen een geniaal denker maar ook een briljant kunstenaar. In de bloeiperiode van het klassieke chinese denken, 4e en 3e eeuw v. C., was hij de welsprekende vertegenwoordiger van de zg. taoistische school. De grote kontroverse tussen „konfucianisten” en „taoisten” ging vooral om de vraag, of men de wereld door actieve maatregelen en hervormingen moest verbeteren of juist door minder ingrijpen en bemoeiing terug moest laten keren tot de primitieve, spanningsloze oerstaat. De taoisten waren cultuurpessimisten. 22 eeuwen vóór J. J. Rousseau predikten zij een „terug naar de natuur”. Volgens hen sproten alle ellende, konflikten en spanningen voort uit te grote menselijke bemoeiing met de natuurlijke loop der dingen, uit eigengereid en tegen het natuurlijke gebeuren ingaand handelen, regelen en bedisselen. Ambitie, eerzucht, winstbejag, machtswellust, prestige dreven mensen tot een politieke en militaire carrière, die het leven van henzelf en van anderen alleen maar lastiger, zorgelijker en onzekerder maakte.

Een anekdote van Tsjwang Tse vertelt, hoe een paar afgezanten uit Tsjoe die hem een hoog ambt kwamen aanbieden hem aantroffen terwijl hij verscholen in het riet aan het vissen was. Zonder zich zelfs om te draaien stelde hij de vraag: „Ik heb gehoord dat er in Tsjoe een schildpad is die voor het vragen van orakels wordt gebruikt. Die is reeds drieduizend jaar dood en de koning bewaart hem in een kist met zijden doeken en bergt hem in de tempelzaal. Wat denkt u; zou die schildpad er de voorkeur aan geven dood te zijn en in zijn schaal zulk een eer te ontvangen, of zou hij liever nog leven en zijn staart in de modder slepen?” De afgezanten zeiden: „Hij zou zeker liever leven en zijn staart in de modder slepen.” Tsjwang Tse zei: „Gaaf dan heen. Ik wil ook liever mijn staart in de modder slepen.”

Toen hij zijn dood voelde naderen, wilden zijn leerlingen hem een schone begrafenis geven. Tsjwang Tse merkte op: „Hemel en aarde zijn mijn doodkist. Zon en maan zijn mijn talisman. De sterren zijn mijn parelen. De tienduizend dingen der natuur zijn mijn rouwdragers.” De leerlingen merkten op, dat zijn lichaam onbegraven door de kraaien zou worden opgevreten. Tsjwang Tse antwoordde: „Boven de grond zal ik door de kraaien worden opgevreten. Onder de grond door mieren en mollen. Waarom zou je me wel aan de een en niet aan de ander gunnen?”

De mens, aldus Tsjwang Tse, zit te veel gevangen in de engte van zijn eigen kleine horizon. Hij moet zich kunnen identificeren met Tao, de Weg van het grote natuurgebeuren. Hij krijgt dan afstand tot de individuele dingen en gebeurtenissen, ziet hun eendigheid en betrekkelijkheid, maar tegelijk de

diepere zin van al het gebeuren, de innerlijke, onlosmakelijke vervlochtenheid van alle voorvallen. Hij weet dan dat hij zelf in dit alles betrokken is, meer nog, dat hij zelf in diepste wezen één is met dit alles, en beleeft in het voortdurende nú van de intense tegenwoordigheid en tegelijk in een tijdloze eeuwigheid de vereenzelviging van individu en totaliteit. Het leven van alle dag is hetzelfde gebleven, maar het is geen sleur meer en geen tredmolen, geen onzekerheid vol zorgen en angsten, teleurstellingen en wroegingen. De innerlijk gerijpte mens heeft er afstand van genomen. Hij neemt het niet meer op in opstandigheid en verzet, ook niet in gelatenheid en doffe berusting. Maar hij heeft geleerd er het grote verband van in te zien. Hij weet dat in de voortdurende natuurlijke wisseling vreugde en verdriet elkaar opvolgen, geboren worden en vergaan natuurlijk met elkaar samenhangen.

Op welsprekende wijze zet Tsjwang Tse het nut uiteen van de nuttelosheid. De bultige, knoestige oude boom, waar geen timmerman naar omziet. De grote onhandige ontillbare kalebassen. Het trage, afzichtelijke, mierenetende buideldier. Ze zijn voor Tsjwang Tse veelzeggende voorbeelden van de wijsheid van de natuur, die de eigengereide, nutzoekende, zorgende mens voorbijziet en die daarom voor zijn destructieve bemoeiing gespaard blijven.

Tegen meester Hwei zei hij eens: „Hebt u wel eens een wezel gezien? Hij ligt plat loerend op wat voorbij komt. Hij springt links en rechts, hoog en laag, tot hij raakt in een val of sterft in een striknet. Maar daar is nu bij voorbeeld een yak. Die is zo groot als van de hemel afhangende wolken. Hij verstaat de kunst om groot te zijn, maar niet die van muizen vangen. Waarom ergert u zich er over, dat een grote knoestige boom nergens toe dient? Waarom plant u hem niet in een streek waar niets is? In een wijd open veld? Dan zoudt u onder die boom kunnen toeven en niets-doen. U zou onder die boom uw dromen de vrije loop kunnen laten en slapen. Geen bijl zou hem ontijdig omhakken. Dat iets geen nut heeft, wat maakt u zich daarover zorgen?”

De mens die weinig weet, leeft in voortdurende zorg en angst. Het is goed om te weten en zo vrijer te staan tegenover allerlei mogelijke voorvallen. Maar de wetende mens die zijn weten ten toon spreidt om te proberen gezag in te boezemen wordt voortdurend lastig gevallen en zit vol verplichtingen. Beter is het om te weten, maar tegelijk onkunde voor te wenden en het weten te camoufleren. Dan kan men ongemerkt zijn medemensen observeren en in stilte om hun dwaasheden en opgeblazen wijsheden glimlachen.

KWEE SWAN LIAT

Humanistische Correspondentiekering voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 24 ct. aan postzegels insluiten.

(adv.)